

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Perniöjokilaakson ja Latokartanon kulttuurimaisema
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Perniön viljelysmaisemat
1.3. Kunta	Salo
1.4. Pinta-ala	6160 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	Varsinais-Suomen liitto, MA-arkkitehdit, Salon seudun maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet v.2004. Alue arvotettiin maakunnallisesti arvokaaksi.
1.6. Päivätyöinventoijan nimi	Marie Nyman, Natalia Räikkönen, Maarit Kaipainen
1.7. Päivätyöinventoinnin pvm	4.7.2012, 5.7.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa, Lounainen viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	Rannikon jokilaakso-selänne-vyöhyke
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Alavan Lounaismaan maasto on eteläisillä osillaan vaihtelevaa sekä murroslaaksojen ja ruhjeiden jaksottamaa. Pohjoisosissa maasto loivenee. Lounaismaan monipuolisiin maisemiin lukeutuu rannikkoseutujen rikkonainen saaristo ja mantereella laajat, lukuisten jokien halkomat savikkoalueet. Alue on muinaista merenpohjaa ja alkoi nousta kuivaksi maaksi vasta atlanttisella kaudella, 7500-4500 vuotta sitten. Aluetta halkoo jokunen harjujakso, jotka paikoitellen ovat myös maisemassa merkittäviä. Alueen kulttuuriperintö on vanhaa ja kehittynyttä, sillä edullinen ilmasto, maaperä ja hyvät kulkuyhteydet ovat varhain tarjonneet mahdollisuudet pysyväälle ja tiiville asutukselle. Alueella on runsaasti muinaisjäännöksiä. Alueella on muuhun Suomeen verrattuna paljon kartanoita ja keskiaikaisia kirkkoja. Kartanoiden maille perustettiin varhaista teollisuutta, muun muassa myllyjä ja ruukkeja. Kartanomaiden ja perinteisten talonpoikaiskylien liepeille syntyi torppari- ja mäkitupa-asutusta. Tyypillisiä ovat kumpareille ja selänteiden reuna-alueille asettuvat ryhmä- ja rivikylät. Lounaisella viljelyseudulle tyypillistä ovat polveilevat jokilaaksot, joiden hedelmällisillä savikoilla sijaitsee laajoja peltoaukeita vauraine maatiloineen. Asutus sijaitsee perinteisesti selänteiden alarinteilla tai kumpareilla, joille on syntynyt nauhakyliä ja tiiviitä kumpareasutuksia. Peltojen osuus maa-alasta on maamme suurin.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Maisema-alueen pohjois-osissa kallioperä on pääosin porfyryristä graniittia. Lisäksi Pohjankylän ympäristössä esiintyy niin granaatti- ja (tai) kordierittipitoista kiillegneissia, sarvivälkegneissia kuin kvartsi- ja granodioriittia. Alueen eteläosissa kallioperä on suurilta osin kvartsi-maasälpagneissia. Lisäksi Perniön taajaman eteläpuolella esiintyy amfiboliittia ja sarvivälkegneissia, niin kuin myös kiillegneissia. Yleisin maalaji alueella on savi, mutta laakson reunaselänteillä esiintyy sekalajitteisia sekä hienojakoisia maalajeja. Pohjoisosassa, Pohjankylän ympäristössä, on kalliopaljastumia. Kuivattu ja sadekausina palautuva Pohjanjärvi Pohjankylän eteläpuolella on maastotietokannan suo. Maisema-alueella tai sen rajoilla on monta arvokasta kallioaluetta. Pohjankylän peltolaaksoa ympäröivät arvokkaat Sammalsuonmäki-Pohkallio (KAO020362), Varikattilanmäki-Kuukallio (KAO020137), Vuorilaakson kallioalue (KAO020361) sekä Jalkaojanmäki-Kaapinmäki (KAO020145). Luupajan lähistöllä sijaitsee arvokas Karpinmäki (KAO020108) ja samoilla kohdilla maisema-alueita rajaa laaja, erittäin arvokas Alhonmäki-Hampjärvenmäet (KAO020354) sekä Horttomäki-Haapaporras (KAO020351). Heikkiläntie itäpuolella sijaitsee Malminmäki (KAO020106). Alueella sijaitseva Leipöylän drumliini (MOR-Y02-040) on arvokas moreenimuodostuma, joka rajaa maisema-alueita lännessä. Maisema-alueen eteläkärjessä sijaitsee Tuulihatun pohjavesialue.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Alue kuuluu Kiskonjoen-Perniönjoen vesistöalueeseen. Maisema-alueen pohjoisosassa laakson keskellä virtaava Perniönjoki kerää vetensä kuivatun Alasjärven pelto-ojista. Pohjankylässä joki on jo runsasvetinen ja virtaa kalliokynnyksen yli koskena. Paikalla on aikanaan ollut mylly. Pohjankylän eteläosassa on kuivattu Pohjanjärvi, joka palautuu kevätulvien ja runsaiden sateiden yhteydessä. Lupajan kohdilla Perniönjokeen yhtyy sivuhaara Asteljoki. Perniönjoki virtaa alueen eteläosissa matalassa ja suorassa uomassa, erottuen maisemasta lähinnä joenvarsille pysäköityjen veneiden johdosta. Alueen eteläosissa Perniönjoki yhdistyy Kiskonjokeen. Kiskonjoessa sijaitsevan Latokartanonkosken pudotuskorkeus on 17 metriä ja kosken yhteydessä on kuninkaankartanon ajoista lähtien harjoitettu teollista toimintaa.
3.3. Luonnonhistorian erityspiirteet	Pohjankylän Pohjanjärvi kuivatettiin 1900-luvun alussa.
3.4. Kasvillisuustyypit	Alue sijaitsee hemiborealisella vyöhykkeellä. Selännemetsät ovat havupuuvaltaisia kankaita, joissa yleisin puulaji on mänty. Paahteisilla mäki- ja laaksoalueilla esiintyy kallioketoja.

3.5. Arvokkaat luontokohteet	Kiskonjoen vesistö (FI0200083) on SCI- ja SPA-perustein Natura-alueetta. Kiskonjoen-Perniönjoen vesistö on suojeltu koskiensuojelulla. Myös Alhonmäen SCI-perustein perustettu Natura-alue (FI0200082) sijaitsee osittain alueella. Latokartanonkoski, Niemelä (YSA205453), Latokartanonkoski, Kvarnen (YSA206586) ja Latokoskenkartano, Näse (YSA206587) ovat yksityisten maille perustettuja suojelualueita. Latokartanon koski on lounaisrannikon komeampia koskia. Alueen erikoisin elinympäristö on joessa tulvan huuhtomat tervaleppämetsikkösaaret. Myllysilan ylläpuolella etelärinne nousee jyrkästi, jossa on runsaasti maahan kaatuneita liekopuita. Pohjoisrannalla on järeiden kuusien luonnehtima tuore lehto, jonne maahan kaatuneet kuusenrungot luovat aamimaisen vaikutelman. Maisema-alueella tai osittain maisema-alueella sijaitsee myös Kylämäen rinnelehdon luonnonsuojelualue (YSA023404), Märjänmäen pähkinärinteen luonnonsuojelualue (YSA024610), Männistön luonnonsuojelualue (YSA207107), Alhonmäki (YSA205055) ja Ajon luonnonsuojelualue (YSA024607).
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	
3.7. Ilmasto	
3.8. Maisemarakenne	<p>Maisema-alueen pohjoisosassa savilaakson keskellä virtaava Perniönjoki kerää vetensä kuivatun Alasjärven pelto-ojista. Pohjankylässä joki on jo runsasvetinen ja virtaa kalliokynnyksen yli koskena. Paikalla on aikanaan ollut mylly. Pohjankylän eteläosassa on kuivattu Pohjanjärvi, joka palautuu kevättulvien ja runsaiden sateiden yhteydessä. Lupajan kohdilla Perniönjokeen yhtyy sivuhaara Asteljoki. Perniönjoki virtaa alueen eteläosissa matalassa ja suorassa uomassa, erottuen maisemasta lähinnä joenvarsille kiinnitettyjen veneiden johdosta. Alueen eteläosissa Perniönjoki yhdistyy Kiskonjokeen. Kiskonjoessa sijaitsevan Latokartanonkosken pudotuskorkeus on 17 metriä ja kosken yhteydessä on kuninkaankartanon ajoista lähtien harjoitettu teollista toimintaa.</p> <p>Selännemetsät ovat havupuuvaltaisia kankaita, joissa yleisin puulaji on mänty. Paahteisilla mäkialueilla esiintyy kallioketoja. Alueella on runsaasti luonnotaan arvokkaita kohteita, esimerkiksi Kiskonjoki on kokonaisuudessaan Natura-alueetta. Lounaisrannikon komeimpiin koskiin lukeutuvaa Latokartanonkoskea voi pitää sekä luonnon nähtävyytenä että maisemanähtävyytenä. Alueen erikoisin elinympäristö on tulvan huuhtomat tervaleppämetsikkösaaret. Myllysilan ylläpuolella etelärinne nousee jyrkästi, jossa on runsaasti maahan kaatuneita liekopuita. Pohjoisrannalla on järeiden kuusien luonnehtima tuore lehto, jonne maahan kaatuneet kuusenrungot luovat aamimaisen vaikutelman.</p> <p>Maisema-alueen pohjois-osissa kallioperä on pääosin porfyyristä graniittia. Laaksot ja selänneet vuorottelevat yhtä laajoina. Topografia on vaihtelevaa ja rinteet rajaavat avointa tilaa selkeästi. Maisema-alueella tai sen rajoilla on monta arvokasta kalliotaluetta, etenkin Pohjankylän peltolaakson ympäristössä massiiviset ja metsäiset, avokallioisen jyrkänteet ovat leimaa-antavia maisemalle. Etelässä alue rajautuu jyrkkään ja selväpiirteiseen Uudenmaan maakunnan selännemetsäalueeseen.</p>
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	<p>Alueella on runsaasti muinaisjäänköksiä. Suurin osa ovat historiallisen ajan sekä rautakautisia muinaisjäänköksiä. Latokartanon ympäristössä on runsaasti muinaisjäänköksiä, suuri osa niistä historiallisen ajan. Alueella sijaitsee mm. Perniön eli Näsen kartanon perustuspaikka Muntolannokalla, jonka paikalla on vielä nähtävissä kuninkaankartanon rakennuksen jäänköksiä, Latokartanonkosken vesimyllyt sekä Vanhakartano, eli Pyhäjoen (Helgån) keskiaikaisen kuninkaankartanon paikka Nääsinnokalla. Historiallisen ajan muinaisjäänköksiä ovat myös Melkkilän säteri, jolla sijaitsee edelleen Melkkilän kartano, Viipurinkartanon Alitalo, jossa on sijannut keskiaikainen asumakartano, Perniön kirkko ja kirkonpaikka, joka on ollut käytössä luultavasti vuoden 1300 tienoilta saakka, Pohjankartanon alapuolella sijainnut Pohjankylän ruukki sekä Baggbölen historiallinen rautakaivos. Osa historiallisen ajan muinaisjäänköksistä ovat autioituneita kylänpaikkoja (Kalkkipuodinmäki, Päärinen, Lassinpyöli). Rautakautisia muinaisjäänköksiä on myös paljon, niin asuinpaikkoja, polttokenttäkalmistoja, hautaröykkiöitä ja myös kultti- ja tarinapaikkoja. Esimerkiksi Yliskylän kappelin hautausmaalta on löytynyt rautakautinen polttokenttäkalmisto ja runsaasti esineitä. Melkkilän ja Lupajan ympäristöstä on löytynyt pronssikautisia kiviröykkiöitä sekä rautakautisia kalmistoja (mm. Penttilä 1,2,3, Sivinaho sekä Karpinmäki 1,2). Kivikautisia asuinpaikkoja on löytynyt alueelta muutamia (Latoholma, Hakala).</p>

	<p>Maiseman jatkuvuus ja kerroksellisuus on alueella huomattava. Perniönjokea on jo vuosisatoja käytetty kauppareittinä sisämaahan siirryttäessä. Tärkeä kulkureitti Suuri rantatie (nyk. Kuninkaantie) Turusta Viipuriin kulki Perniön kautta, kuninkaankartanon koillispuolelta aina 1630-luvulle asti. Tie on ollut olemassa jo 1300-luvulta lähtien. Perniön kirkko ja kirkonkylä muodostuivat Kuninkaantien ja Perniönjoen risteykseen. Vanhin kirkko Yliskylässä on 1100-luvulta. Asutuksen levitessä etelään päin, rakennettiin uusi kirkko, Pyhän Laurin kirkko 1400-luvulla. Suurin osa Perniön nykyisistä kylistä ovat syntyneet ennen 1300-luku ja jotkut aikaisemminkin. Monet niistä ovat syntyneet kartanoiden yhteyteen. Perniönjokilaakso kuuluu Suomen kartanolaitoksen ydinalueeseen. Alueen vanhaa rälssiä ovat mm. Melkkilä, Paarskylä, Yliskylän kartanot ja Pohjankartano. Melkkilän eli Yli-Melkkilän kartano oli merkittävä jo 1500-luvulla ja kartanolla oli 305 hehtaaria peltoa ja se oli pitäjän huomattavimpia maanomistajia vielä 1880-luvun alussa. Tilat ovat vuosisatoja viljelyksessä olleiden peltojen ympäröimiä. Latokartanon kulttuuriympäristön perusrakenne juontuu keskiajalta. Alueen todennäköisesti ensimmäinen kuninkaankartano, Pyhäjoen eli Helgän kuninkaankartano, sijaitsi Kiskonjoen muodostamassa mutkassa Nääsinnokassa Vanhankartanon alueella. Vanhin maininta kartanosta on vuodelta 1347. Nykyään alueella on peltoa. Toinen kuninkaankartano, Perniön eli Näsen kuninkaankartano perustettiin Perniön- ja Kiskonjoen yhtymäkohdassa olevalle Muntolannokalle vuonna 1556. Kartanokeskus siirrettiin nykyiselle Latokartanon paikalle 1690-luvulla ja entinen kuninkaankartanonpaikka autoitui. Muntolannokan pitkänomaisella mäenkumpareella on nähtävissä kuninkaankartanon rakennusten jäännöksiä. Mäen tasatulla laella erottuu rakennusten pohjia ja itä- ja länsirinteessä on kaksi suurta muurattua kivikellaria. Kumpareen pohjoispuolella Perniönjoen rannalla on sijannut markkinaaika. Kuninkaankartanoilla oli hallinnollinen ja liikenteen kehittämiseen liittyvä rooli, sillä ne sijaitsivat teiden varsilla toimien virkamiesten ja muiden matkalaisten levähdyspaikkoina. Keskiajalta alkoi teollistuminen ja maisemaan ilmestyivät ruukit, vasarapajat ja myllyt. Latokartanonkoskella oli mahdollisesti kruunumylly jo 1300-1400-luvuilla. 1550-luvulla koskeen rakennettiin Näsen kuninkaankartanoon liittyvä tullimylly ja 1560-luvulla rakennettiin toinen. Vuonna 1556 koskeen rakennettiin vesisaha. Latokartanon kosken alueella on useita historiallisen ajan rakenteita ja perustuksia. Keskiaikaisen Pohjankartanon alue on myös alueen varhainen teollisuuskeskittymä; alueella on kaksi koskea Pohjankoski ja Hamarinkoski, joissa on sijannut myllyjä ja rautatukomo. Pohjankoskessa toimi myöhemmin saha ja sähkövoimalaitos. Rautatien valmistuminen vuonna 1899 muutti alueen maisemaa. Paarskylän kartanon isäntä oli mukana vaikuttamassa Perniön rautatieaseman sijoittamiseen Paarskylään. Asemanseudun ympärille kasvoi pienmuotoinen kaupan keskittymä. Maatalouselinkeinoista ja kaupasta kertovaa asemanseutua leimaa viehättävä kaupparaitti. Vuonna 1961 vanhan kylätien oikaisuna rakennettiin Heikkiläntie. Pohjois-eteläsuuntaisesti maisema-alueetta halkaisee Tammisaarentie.</p>
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	<p>Alueella viljelyselinkeino on elinvoimainen. Lisäksi alueen rikkaaseen kulttuurihistoriaan on vaikuttanut Perniönjoen ja Kiskonjoen valjastaminen teolliseen käyttöön. Alueella on sijannut mm. ruukkeja, sahoja ja viinanpolttimo. Nykypäivänä näistä elinkeinoista on vain joitain vanhoja rakenteita ja perustuksia jäljellä.</p>
4.4. Rakennettu ympäristö	<p>Rakentaminen on perinteisesti sijannut kumpareilla sekä selänteiden rinnealueilla. Alueen kylärakenteeseen on vaikuttanut kartanolaitokset ja historiallinen tieyhteys, Kuninkaantie.</p>
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	<p>Alueen vanha asutus sijoittuu tyypillisesti kalliiselle kumpareille, mikä on tyypillistä myös koko lounais Suomelle.</p>
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	<p>Muinaisjäännöksiä ovat löytyneet nykyisiltä asuinpaikoilta, Yliskylän kirkon ja kartanon, Perniön nykyisen asemanseudun, Melkkilän ympäristöistä sekä Kiskonjoen yhteydessä Latokartanolla. Pronssikautinen ja Rautakautinen asutusta on sijannut myös lupajalla, Asteljoen ja Perniönjoen yhtymäkohdassa.</p>
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	<p>Perniönjokilaakson kartanot ja viljelymaisema, sisältäen mm. Ristikartanon ja Pohjankartanon, Yliskylän, Paarskylän sekä Melkkilän (RKY 2009), Perniön rautatieasemanseutu (RKY 2009), Perniön kirkko ja pappilat (RKY 2009), Latokartanon historiallinen ympäristö (RKY 2009), Yliskylän kulttuurimaisema (RKY 1993), Perniön aseman kulttuurimaisema (RKY 1993), Perniön kirkon miljö (RKY 1993), Melkkilän kartanomiljö (RKY 1993), Latokartanon kulttuurimaisema (RKY 1993). Alueen pohjoispuolella sijaitsee valtakunnallisesti merkittävät Perniönjokilaakson kartanot ja viljelymaisema, johon kuuluu Ristikartanon ja Pohjankartanon, Yliskylän, Paarskylän ja Melkkilän kartanokeskukset. Alueen keskiosassa Perniön aseman raitin liikerakennukset muodostavat tiivistä kylänraittia. Kirkonkylän lähiympäristössä laakso laajenee väljäksi viljelyaukeaksi, jota hallitsevat vuraat talonpoikaistalot, kartanot ja muhkean eteläpään rakennettu Perniön emäkirkko. Eteläpuolella aluetta kruunaa Latokartano, joka sijaitsee Perniönjoen ja Kiskonjoen välisessä viljavassa peltomaisemassa. Latokartano muodostaa komea rakennusryhmä ja kuninkaankartanon historia liittyy läheisesti Latokartanonkoskeen. Latokartanon koskessa on ollut ruukki, josta on jäljellä vasarapajan raunio.</p>

4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	Alueella on kaksi viljasiltoa, jotka sijaitsevat lähes näköetäisyydellä toisistaan. Toinen on Perniön asemanseudun osuuskaupan viljavarasto ja sen pohjoispuolella on Yliskylän viljasilo. Viljasillot ovat erottuvat kauas maisemassa ja toimivat maamerkkeinä.
4.5. Perinnemaisemat	Arvotettuja perinnemaisemia ovat Latokartanon haat (M), Ristikartanon kallioketo (M+ ja P+), Soukan haka (P+) sekä Somerikon niitty (M+). Näiden lisäksi maisema-alueella on lukuisia erityistuuksia olevia lohkoja sekä LUMO-yleissuunnittelukohteita.
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Latokartanon koski on merkittävä luontokohde ja aluetta kiertää vanha luontopolku. Koski on myös suosittu kalastuskohde, jonne voi hakea kalastusluvan Leipöylin matkailumaatilalta. Leipöylin matkailumaatila sijaitsee myös maisema-alueella. Perniönjoki Pohjankosken ja Latokartanon kosken välillä on 23 kilometriä pitkä kanoottireitti, joka on parhaimmillaan veden ollessa korkeimmillaan keväällä ja syksyllä. Muutamassa koskipaikassa kanootti on kannettava merkittyä reittiä pitkin patojen ohitse. Latokartanon koskella reitti yhtyy Kiskonjoen kanoottireittiin. Lupajan alueella kulkee opastettu muinaispolku ja Lupajan Karpinmäen rökkiöiltä avautuu näkymä Perniönjoen ja Asteljoen laaksoon.
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Perniönjokea on jo vuosisatoja käytetty kauppareittinä sisämaahan siirryttäessä. Alueella on pronssi- ja rautakautisia muinaisjäännöksiä, esimerkiksi Yliskylän kappelin hautausmaalta on löytynyt rautakautinen polttokenttäkalmisto ja runsaasti esineitä ja nykyisen Asteljoen yhtymäkohdassa, Melkkilän ja Lupajan alueella on pronssikautisia kivirökkiöitä sekä rautakautisia kalmistoja. Rakentaminen on perinteisesti sijoittunut kumpareilla sekä selanteiden rinnealueilla. Alueen kylärakenteeseen ovat vaikuttaneet kartanolaitokset ja historiallinen tieyhteys, Suuri Rantatie (toiselta nimeltään Kuninkaantie). Tärkeä kulkureitti Turusta Viipuriin kulki Perniön kautta, kuninkaankartanon koillispuolelta aina 1630-luvulle asti. Tie on ollut olemassa jo 1300-luvulta lähtien. Perniön kirkko ja kirkonkylä muodostuivat Suuren Rantatien ja Perniönjoen risteykseen. Suurin osa Perniön nykyisistä kylistä on syntynyt ennen 1300-lukua ja jotkut aikaisemminkin. Monet niistä ovat syntyneet kartanoiden yhteyteen. Perniönjokilaakso kuuluu Suomen kartanolaitoksen ydinalueeseen. Alueen vanhoja rässiiloja ovat mm. Melkkilä, Paarskylä, Yliskylän kartanot ja Pohjankartano. Melkkilän eli Yli-Melkkilän kartano oli merkittävä jo 1500-luvulla ja kartanolla oli 305 hehtaaria peltoa ja se oli pitäjän huomattavimpia maanomistajia vielä 1880-luvun alussa. Tilat ovat vuosisatoja viljelyksessä olleiden peltöjen ympäröimiä. Latokartanon laajan kulttuurimaiseman juuret ovat keskiajalta. Alueen todennäköisesti ensimmäinen kuninkaankartano, Jo vuonna 1347 ensimmäistä kertaa kirjallisissa lähteissä mainittu Pyhäjoen eli Helgän kuninkaankartano, sijaitsi Kiskonjoen muodostamassa mutkassa Nääsinnokassa Vanhankartanon alueella. Nykyään alueella on peltoa. Toinen kuninkaankartano, Perniön eli Näsen kuninkaankartano perustettiin Perniön- ja Kiskonjoen yhtymäkohdassa olevalle Muntolannokalle vuonna 1556. Kartanokeskus siirrettiin nykyiselle Latokartanon paikalle 1690-luvulla ja entinen kuninkaankartanonpaikka autioitui. Muntolannokan pitkänomaisella mäenkumpareella on nähtävissä kuninkaankartanon rakennusten jäännöksiä. Kumpareen pohjoispuolella Perniönjoen rannalla on sijannut markkinapaikka. Kuninkaankartanoilla oli hallinnollinen ja liikenteen kehittämiseen liittyvä rooli, sillä ne sijaitsivat teiden varsilla toimien virkamiesten ja muiden matkalaisten levähdyspaikkoina. Keskiajalla alkoi teollistuminen ja maisemaan ilmestyivät ruukit, vasarapajat ja myllyt. Ruukit toivat alueelle varakasta väestöä, jotka sijoittivat varojaan seudun maataloihin. Latokartanonkoskella oli mahdollisesti kruunumylly jo 1300-1400-luvulla, jonka jälkeen koskessa on sijannut useita tullimyllyjä ja vesisaha. Keskiaikaisen Pohjankartanon alue on myös alueen varhainen teollisuuskeskittymä; alueella on kaksi koskea Pohjankoski ja Hamarinkoski, joissa on sijannut myllyjä ja rautatukomo. Pohjankoskessa toimi myöhemmin saha ja sähkövoimalaitos. Rautatien valmistuminen vuonna 1899 muutti alueen maisemaa. Paarskylän kartanon silloinen isäntä oli mukana vaikuttamassa Perniön rautatieaseman sijoittamiseen Paarskylään. Asemanseudun ympärille kasvoi pienmuotoinen kaupan keskittymä. Maatalouselinkeinoista ja kaupasta kertovaa asemanseutua leimaa viehättävä kaupparaitti. Pohjois-eteläsuuntaisesti maisema-aluetta halkaisee Tammisaarentie. Tammisaarentiehen yhdistyvä Heikkiläntie rakennettiin vuonna 1961 vanhan kylätien oikaisuna.
	Maatalouselinkeinoista ja kaupasta kertovaa asemanseutua leimaa viehättävä kaupparaitti. Pohjois-eteläsuuntaisesti maisema-aluetta halkaisee Tammisaarentie. Tammisaarentiehen yhdistyvä Heikkiläntie rakennettiin vuonna 1961 vanhan kylätien oikaisuna. Alueella viljelyselinkeino on elinvoimainen. Alueella on kaksi viljasiltoa, jotka sijaitsevat lähes näköetäisyydellä toisistaan. Viljasillot erottuvat kauas maisemassa ja toimivat maamerkkeinä. Lisäksi alueen rikkaaseen kulttuurihistoriaan on vaikuttanut Perniönjoen ja Kiskonjoen valjastaminen teolliseen käyttöön. Nykypäivänä koskissa on vain joitain vanhoja rakenteita ja perustuksia jäljellä. Latokartanon koski on merkittävä luontokohde ja aluetta kiertää vanha luontopolku. Perniönjoen Pohjankosken ja Kiskonjoen Latokartanon kosken välillä on 23 kilometriä pitkä kanoottireitti, joka on parhaimmillaan veden ollessa korkeimmillaan keväällä ja syksyllä. Latokartanon koskella reitti yhtyy Kiskonjoen kanoottireittiin. Lupajan alueella kulkee opastettu muinaispolku ja Lupajan Karpinmäen rökkiöiltä avautuu näkymä Perniönjoen ja Asteljoen laaksoon.

5. MAISEMAKUVA	Alueella viljelyselinkeino on elinvoimainen. Alueella on kaksi viljasiiloa, jotka sijaitsevat lähes näköetäisyydellä toisistaan. Viljasiilot erottuvat kauas maisemassa ja toimivat maamerkeinä. Lisäksi alueen rikkaaseen kulttuurihistoriaan on vaikuttanut Perniönjoen ja Kiskonjoen valjastaminen teolliseen käyttöön. Nykypäivänä koskissa on vain joitain vanhoja rakenteita ja perustuksia jäljellä.
6. RAJAUS	Latokartanon koski on merkittävä luontokohde ja aluetta kiertää vanha luontopolku. Perniönjoen Pohjankosken ja Kiskonjoen Latokartanon kosken välillä on 23 kilometriä pitkä kanoottireitti, joka on parhaimmillaan veden ollessa korkeimmillaan keväällä ja syksyllä. Latokartanon koskella reitti yhtyy Kiskonjoen kanoottireittiin. Lupajan alueella kulkee opastettu muinaispolku ja Lupajan Karpinmäen rökkiöltä avautuu näkymä Perniönjoen ja Asteljoen laaksoon.
7. KUVAILUTEKSTI	<p>Maisemakuva:</p> <p>Perniönjokilaakson kulttuurimaisema seuraa vesistöä Salon rajalta Pohjankylästä Yliskylään, Perniön asemalle, kirkonkylään ja edelleen etelään Latokartanon aavalle peltoaukealle. Maisema ja kulttuuriympäristö muodostavat edustavan ja monipuolisen kokonaisuuden, joka on vahvasti yhteydessä alueen luontoon. Maisema on kumpuilevaa ja vaihteleva, suhteellisen korkeat selänteet rajaavat selkeästi maisematilaa. Kirkonkylän lähiympäristössä laakso laajenee väljäksi viljelyaukeaksi, jota hallitsevat vauraat talonpoikaistalot, kartanot ja muhkean moreenimäen eteläpään rakennettu Perniön emäkirkko. Latokartanon komea rakennusryhmä hallitsee laaja peltoaluetta Perniönjoen- ja Kiskonjoen välisellä alueella. Latokartanonkoski ja Pohjankylän koski ovat mielenkiintoisia ympäristöjä, niin luonnoltaan kuin teolliselta kulttuurihistorialtaan. Vanhat viljavarastot ovat näkyviä elementtejä avoimessa maisemassa, Perniön asemansuodun osuuskaupan viljavarasto ja sen pohjoispuolella Yliskylän viljasiilo ovat melkein näköetäisyydellä toisistaan.</p> <p>Alue on pääpiirteissään säilynyt eheänä ja alue on elinvoimaista maaseutua, lukuun ottamatta jotain kyläalueita, niin kuin esimerkiksi Perniön asemansuota, missä monet rakennukset seisovat tyhjiillään. Alueella on suhteellisen vähän maisemaan sopimatonta rakentamista ja rakenteita; Perniön taajaman viereisellä pellolla maisemakuvaa rikkoo kerrostaloalue sekä Tammisaarentie ja keskustan kiertoliittymät toimitiloineen.</p> <p>Luonnonpiirteet:</p> <p>Maisema-alueen pohjoisosassa savilaakson keskellä virtaava Perniönjoki kerää vetensä kuivatun Alasjärven pelto-ojista. Pohjankylässä joki on jo runsasvetinen ja virtaa kalliokynnyksen yli koskena. Paikalla on aikanaan ollut mylly. Pohjankylän eteläosassa on kuivattu Pohjanjärvi, joka palautuu kevättulvien ja runsaiden sateiden yhteydessä. Lupajan kohdilla Perniönjokeen yhtyy sivuhaara Asteljoki. Perniönjoki virtaa alueen eteläosissa matalassa ja suorassa uomassa, erottuen maisemasta lähinnä joenvarsille kiinnitettyjen veneiden johdosta. Alueen eteläosissa Perniönjoki yhdistyy Kiskonjokeen. Kiskonjoessa sijaitsevan Latokartanonkosken pudotuskorkeus on 17 metriä ja kosken yhteydessä on kuninkaankartanon ajoista lähtien harjoitettu teollista toimintaa.</p> <p>Selännemetsät ovat havupuuvaltaisia kankaita, joissa yleisin puulaji on mänty. Paahteisilla mäkialueilla esiintyy kallioketoja. Alueella on runsaasti luonnoltaan arvokkaita kohteita, esimerkiksi Kiskonjoki on kokonaisuudessaan Natura-aluetta. Lounaisrannikon komeimpiin koskiin lukeutuvaa Latokartanonkoskea voi pitää sekä luonnon nähtävyytenä että maisemanähtävyytenä. Alueen erikoisin elinympäristö on tulvan huohtomat tervaleppämetsikkösaaret. Myllysilan ylläpuolella etelärinne nousee jyrkästi, jossa on runsaasti maahan kaatuneita liekopuita. Pohjoisrannalla on järeiden kuusien luonnehtima tuore lehto, jonne maahan kaatuneet kuusenrungot luovat aamimaisen vaikutelman.</p> <p>Maisema-alueen pohjois-osissa kallioperä on pääosin porfyryristä graniittia. Laaksot ja selänteet vuorottelevat yhtä laajoina. Topografia on</p>
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Valtakunnallinen
8.2. Arviointiteksti	Maisema ja kulttuuriympäristö muodostavat edustavan ja erittäin monipuolisen kokonaisuuden kartanoineen, kirkkoineen, muinaisjäänöksineen, perinnemaisemineen ja asutustyyppineen. Vanha rakennuskanta on hyvin säilynyttä ja alue on elinvoimaista maaseutua. Alue on säilynyt suhteellisen hyvin, vaikka taaja-asutus ja päätie ovatkin muokanneet lähiympäristöään.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	Perniönjokilaakso ja Latokartano_L1_Kulttuuri- ja luontoarvot Perniönjokilaakso ja Latokartano_L2_RHR Perniönjokilaakso ja Latokartano_L3_SLICES Perniönjokilaakso ja Latokartano_L4_Maisemahistoria Perniönjokilaakso ja Latokartano_L5_Kuvauspisteet

9.2. Valokuvat

Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3475; Salo; Uotilan komea punatiilinen navetta Pohjankylässä
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3473; Salo; Pohjan kartano
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3464; Salo; Vähätuvan rakennusryhmä sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3452; Salo; Näkymä Hästöntieltä. Perniönjoki virtaa matalassa uomassa.
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3448; Salo; Heikkilän kulttuurimaisemaa
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3434; Salo; Kulttuurimaisemaa Heikkiläntieltä
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3427; Salo; Näkymä Heikkiläntieltä Viipurin kulttuurimaisemiin
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3422; Salo; Latokartanon ja Kiskonjoen kulttuurimaisema
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3409; Salo; Latokartanonkoski ja myllynrauniot
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3382; Salo; Nopeasti virtaava Kiskonjoki
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3378; Salo; Latokartanon hevoslaitumet
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3372; Salo; Yliskylän viljasiilo
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3444; Salo; Heikkiläntie seuraa vanhan kylätien linjausta
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3440; Salo; Alimäkkilän Uotilan kartanomainen ympäristö.
Perniönjokilaakso ja Latokartano; 5072013 Marie Nyman; SAM_3413; Salo; Latokartanonkosken silta